

Spojrzenie z Polski na energię i klimat

Priorytety Komisji Europejskiej na lata 2024-2029

12.04.2024

Maciej Jakubik, dr Joanna Pandera

Zbliżające się wybory do Parlamentu Europejskiego otworzą nowy rozdział w polityce klimatyczno-energetycznej UE. Nowa Komisja Europejska, która rozpocznie swoją 5-letnią kadencję jesienią będzie miała za zadanie monitorować wdrażanie szerokiego zakresu regulacji z pakietu Fit for 55 i nawigować Unię w kierunku 2050 r. – wyznaczając cele na 2040 r. Z pewnością zaproponuje również nową agendę polityczną, ponieważ dynamika dyskusji w UE jest w ciągłej zmianie. Jakie nowe zadania, które postawi sobie Komisja Europejska mogą być najważniejsze z perspektywy Polski i zyskać poparcie i zainteresowanie?

Kontekst i wyzwania

UE wyznaczyła ambitne cele w ramach Europejskiego Zielonego Ładu, w tym osiągnięcie celu neutralności klimatycznej do 2050 roku. Stał się on jednym z kluczowych filarów agendy obecnej Komisji, a główne prace regulacyjne zostały zakończone wraz z przyjęciem dokumentów z pakietu Fit for 55. To, w jaki sposób zostanie on wdrożony będzie zależało od następnej Komisji, która zostanie wyłoniona po czerwcowych wyborach do Parlamentu Europejskiego, ale też w dużej mierze od determinacji państw członkowskich.

Ważnym kamieniem milowym przed neutralnością w roku 2050 jest znaczne ograniczenie emisji CO₂ do końca obecnej dekady. Osiągnięcie tego celu w sposób efektywny kosztowo i sprawiedliwy społecznie wzmocni niezależność energetyczną UE i obniży koszty energii, poprawi jakość środowiska gęsto zaludnionego kontynentu. Trzeba jednak mieć na uwadze różny poziom zamożności np. w państwach Europy Środkowej i Wschodniej, ale też słabości instytucjonalne związane z realizacją zadań, które mają doprowadzić do redukcji emisji w 2030 r. Działania na rzecz klimatu należy umieścić w szerszym kontekście innych ważnych tematów, które bez wątpienia będą na siebie oddziaływać w kolejnych latach. Są to:

Wojna i zagrożenia bezpieczeństwa

Po pandemii COVID-19 poważne zagrożenia dla bezpieczeństwa rozprzestrzeniły się na całym kontynencie, co wpłynęło na gospodarkę, sytuację energetyczną i nastroje społeczne. Brutalna inwazja Rosji na Ukrainę zachwiała poczuciem bezpieczeństwa w Europie, eskalacja konfliktów w innych regionach świata, w tym na Bliskim Wschodzie, negatywnie oddziałuje na wizję stabilnej przyszłości. Polska jako kraj frontowy kwestie bezpieczeństwa oraz przyszłości Ukrainy postrzega jako priorytet.

Wzrost cen energii i inflacja

Gwałtowne zmiany zapotrzebowania na energię w ostatnich latach oraz odcinanie rosyjskich surowców doprowadziły do wzrostu cen paliw. Wahania podaży i popytu surowców, systemy wsparcia związane z COVID-19 oraz dopłacaniem do energii dla mieszkańców, które miały chronić ich przed skokowym

wzrostem cen energii – wywołały wysoką inflację (która powoli ustępuje). Na zwiększenie tempa transformacji energetycznej w całej UE wpływają jednak zakłócenia łańcuchów dostaw, problemy sieciowe, trudności w znalezieniu finansowania dla niezbędnych inwestycji.

Niewystarczający poziom inwestycji

Wyzwaniem jest wyskalowanie pożądaných inwestycji w warunkach różnych ograniczeń – zasobów ludzkich, procedur administracyjnych, uzależnienia od dostaw technologii spoza UE. Te problemy można rozwiązywać, ale najpierw trzeba je odpowiednio zdiagnozować i monitorować. Pamiętajmy, że Polska i inne kraje regionu stają przed sytuacją, w której będą jednocześnie odchodzić od węgla i ograniczać zużycie gazu w gospodarce – ale tempo uzupełniania nowych mocy wytwórczych może nie być wystarczające i skoordynowane. Kształt rynku energii w UE nie zachęca inwestorów do podejmowania długofalowych projektów.

Polaryzacja społeczeństwa i akceptacja społeczna dla transformacji

Poziom dezinformacji i polaryzacji we wszystkich aspektach życia jest bezprecedensowy. Tam, gdzie potrzebne są pilne działania i zmiany, a istnieją partykularne interesy, związane np. z zajmowanymi przez lata segmentami rynku (jak np. paliwa kopalne), należy spodziewać się reakcji zwrotnej oraz wzrostu niepokoju społecznych. Brak danych i dobrze przygotowanej komunikacji z obywatelami sprawia, że skala dezinformacji jest ogromna – zwłaszcza w nowych obszarach polityki klimatycznej UE: budynków, transportu, rolnictwa.

Potrzeba zmian instytucjonalnych w UE oraz rozszerzenie wspólnoty

Unia Europejska ewoluuje i wymaga zmian zarówno instytucjonalnych, jak i na poziomie podejmowania decyzji, aby sprawnie reagować na wyzwania. Presja zmiany będzie się wiązać również z przyjęciem nowych państw członkowskich do wspólnoty, przede wszystkim Ukrainy. Konstrukttywne włączenie się w poważną dyskusję na ten temat będzie dla Polski bardzo ważne w kontekście tego, że akcesja nowych członków do UE to wielka szansa dla polskiej gospodarki, ale też wielkie wyzwanie.

Przyszłość przemysłu

Zakłady produkujące czyste technologie jedynie w niewielkim stopniu zlokalizowane są w Europie. Chiny i Stany Zjednoczone poprzez systemy subsydiów i ulg podatkowych są tu liderami i przyciągają znaczące inwestycje. W UE mamy regulacje i ambitne cele redukcyjne, ale nie mamy wystarczających zachęt, aby fabryki powstawały na naszym kontynencie. Należy przemyśleć w jaki sposób stworzyć przewagę konkurencyjne europejskiego przemysłu w tych sektorach, które umożliwią zrealizowanie celów klimatycznych i pozwolą połączyć aspiracje klimatyczne z rodzimą produkcją. Przyszłość europejskiego przemysłu energochłonnego, który będzie walczył o utrzymanie konkurencyjności nawet po wdrożeniu mechanizmu CBAM uwzględniającego koszt CO₂ niektórych towarów importowanych do UE, również wymaga poważnej debaty.

To tylko kilka z wyzwań, z którymi Unia będzie musiała się zmierzyć w ciągu najbliższych pięciu lat. Wszystkie te skomplikowane elementy układanki muszą zostać dostrzeżone i zaadresowane. W niniejszej publikacji wskazujemy główne obszary, na których nowa Komisja Europejska powinna skoncentrować swoje wysiłki w zakresie polityki energetycznej i klimatycznej.

1) Nowa strategia zrównoważonego bezpieczeństwa energetycznego dla Europy

Ostatnia europejska strategia bezpieczeństwa energetycznego z 2014 r. powstała krótko po aneksji Krymu przez Rosję i koncentrowała się głównie na dostawach gazu i ropy naftowej, a także na budowie nowej infrastruktury dla paliw kopalnych. Takie podejście jest przestarzałe i nie odpowiada na dzisiejsze wyzwania. Wiele się zmieniło: wiedza na temat zmian klimatu z jednej strony, a z drugiej dojrzałość technologii zastępujących paliwa kopalne oraz ich skutecznego włączania do systemu energetycznego. Kraje UE muszą transparentnie podchodzić do wykorzystania surowców kopalnych i długoterminowo planować zmniejszanie ich użycia lub wygaszanie. Jednocześnie zmniejszanie importu paliw nie może skutkować niekontrolowanym zwiększaniem zależności od krytycznych materiałów i technologii spoza UE.

W związku z tym proponujemy:

- **Wypracowanie nowej definicji bezpieczeństwa energetycznego**
UE musi przededefiniować swoje podejście do bezpieczeństwa energetycznego w kierunku "zrównoważonego bezpieczeństwa energetycznego". Nowa koncepcja powinna łączyć zapewnienie bezpieczeństwa dostaw energii w warunkach postępującej elektryfikacji z kwestiami ochrony klimatu i środowiska. Powinna obejmować aspekty niskoemisyjnego wytwarzania energii oraz niezawodnego funkcjonowania i rozwoju sieci elektroenergetycznych, a także dalszej niezakłóconej elektryfikacji sektorów. Musi uwzględniać kwestie elastyczności systemu energetycznego, kontrolowanej i sprawiedliwej redukcji zapotrzebowania. Poprawna, aktualna definicja bezpieczeństwa energetycznego jest kluczowa dla wsparcia finansowania, monitoringu i dialogu z przemysłem i społeczeństwem.
- **Unijna strategia zrównoważonego bezpieczeństwa energetycznego**
Zaktualizowana definicja to pierwszy krok dla opracowania nowej strategii bezpieczeństwa energetycznego dla UE, która będzie odnosić się do postępującej elektryfikacji, rozwoju i integracji źródeł odnawialnych, efektywności energetycznej, sieciach, elastyczności, energetyce jądrowej i innych zeroemisyjnych technologiach. Istotna będzie też skoordynowana rozbudowa sieci, współdzielenie zasobów w ramach UE, wzmocnione mechanizmy koordynacji na wypadek niedoborów i awarii. Strategia musi oddawać rzeczywistość coraz bardziej połączonych i współzależnych systemów energetycznych państw UE.
- **Priorytet elektryfikacji różnych sektorów gospodarki i utrzymania bezpieczeństwa dostaw energii elektrycznej**
Energia elektryczna jest najbardziej wydajnym nośnikiem energii, który powinien zastępować bezpośrednio spalanie paliw np. w transporcie, ogrzewnictwie, przemyśle. Jednocześnie postępująca elektryfikacja w oparciu o niesterowalne źródła odnawialne stawia wyzwania związane z utrzymaniem bezpieczeństwa dostaw i stabilności systemu elektroenergetycznego. Dlatego należy stworzyć systemy bezpieczeństwa dostaw, magazynowania energii, skoordynowanej redukcji popytu, digitalizacji i monitoringu elektryfikacji. Szczególnie ważne będzie zabezpieczanie systemów na wypadek cyberataków. Jednym z elementów "zrównoważonego bezpieczeństwa energetycznego" powinna być dobrze zaprojektowana unijna struktura łącząca instytucje przygotowane do reagowania na incydenty zagrożenia bezpieczeństwa dostaw.
- **Ochrona infrastruktury krytycznej**
Elementem bezpieczeństwa energetycznego powinna być skoordynowana na poziomie unijnym ochrona infrastruktury krytycznej i potrzeba poprawy jej odporności – w celu ochrony przed pojawiającymi się zagrożeniami, konwencjonalnymi i niekonwencjonalnymi atakami i innymi zagrożeniami, których nie można przewidzieć.
- **Dostęp do krytycznych materiałów i nowych technologii**
Zmiana priorytetów UE w zakresie energii powoduje, że inne niż dotychczas rozwiązania i technologie stają się najbardziej poszukiwane. To wymaga zapewnienia nowych łańcuchów dostaw i ich monitorowania i budowania odporności na ewentualne zakłócenia w tym obszarze. Bardzo ważne będzie budowanie unijnej polityki przemysłowej zachęcającej do lokowania kluczowych produkcji na terenie UE. Rozwój nowych technologii musi być połączony ze strategicznym myśleniem o dostępie do krytycznych materiałów i technologii, możliwościach ich dywersyfikacji i ich szybkim skalowaniu.
- **Równe traktowanie wszystkich źródeł zeroemisyjnych, w tym atomu wielkoskalowego oraz SMR**
Aby osiągnąć neutralność klimatyczną przy odpowiednich parametrach bezpieczeństwa energetycznego, potrzebne są wszystkie technologie zeroemisyjne, w tym duży i mały atom. UE powinna umożliwić różne podejście i ścieżki transformacji poszczególnych państw członkowskich, aby zapewnić osiągnięcie celów klimatycznych przy zagwarantowaniu bezpieczeństwa po najniższym koszcie dla obywateli.

2) Poprawa dostępu do danych, lepsze planowanie, transparentność wdrażania i zarządzania polityką klimatyczną i energetyczną

Jednym z wąskich gardeł transformacji jest niewystarczający dostęp do danych lub ich duże rozproszenie – szczególnie w nowych sektorach, które dopiero zostaną objęte polityką klimatyczną (budynki, transport, rolnictwo). Szczególnie istotny ten problem jest w krajach Europy Środkowej i Wschodniej. Presja na zmianę, połączona z dezinformacją może skutkować rosnącą polaryzacją i oporem wobec zaproponowanych reform.

Przejsie przez transformację energetyczną wymaga dostępu do wiarygodnych danych w celu prawidłowego modelowania, obliczania i przygotowywania ścieżek transformacji. Wskazane jest, aby dane te były w sposób systemowy gromadzone i prezentowane, ale również weryfikowane i analizowane na poziomie UE. Jest to kluczowe dla zwiększenia transparentności, walki z dezinformacją, wsparcia wdrażania, które nie we wszystkich krajach przebiega w równym tempie. Brak wiedzy i manipulowanie informacjami na temat polityki klimatycznej może stanowić źródło konfliktów i niepokojów społecznych.

Barierą będzie również niewystarczający dostęp do zasobów ludzkich zdolnych do przeprowadzenia transformacji.

Aby się odnieść do tych problemów proponujemy:

- **Wzmocnienie zasobów analitycznych oraz udostępniania danych i informacji**
Istotnym aspektem jest prezentowanie w przystępny sposób danych i analiz dotyczących transformacji energetycznej. Mogą one pomóc obywatelom oraz uczestnikom rynku w dostępie do wiedzy o transformacji, ale też pomóc KE i państwom członkowskim we współtworzeniu ocen skutków regulacji czy analiz kosztów i korzyści. Obecnie przeciążona KE proponuje wymagające regulacje, a za ich implementację odpowiadają państwa członkowskie. Jednak część z nich nie ma zdolności do właściwego wdrażania proponowanych rozwiązań.

Stworzenie wyspecjalizowanej jednostki dedykowanej do danych i analiz informacji mogłoby pomóc w usprawnieniu zarządzania zasobami i informacją. Niezbędne byłoby zapewnienie odpowiednich kadr do obsługi tych zadań, które obecnie są rozproszone po różnych instytucjach, takich jak Europejska Agencja Środowiska (EEA), Wspólne Centrum Badawcze (JRC) czy dyrekcje generalne. Rekomendujemy rozważenie powołania Agencji Transformacji Energetycznej UE lub stworzenie dedykowanej jednostki w ramach JRC lub EEA.
- **Promowanie narzędzi cyfrowych wspierających planowanie i wdrażanie polityki klimatycznej**
Państwa członkowskie powinny się skupić na wdrożeniu i realizacji celów na rok 2030. Ramy prawne są jasne, ale wąskim gardłem jest ograniczony dostęp do zasobów ludzkich kompetentnych do wdrażania zmian. Zakładając, że dostęp do danych powinien się poprawić, istotny będzie rozwój narzędzi cyfrowych, które wesprą samorządy, firmy, miasta, obywateli we wdrażaniu i określaniu optymalnych kosztowo ścieżek transformacji, jak również tworzeniu nowych modeli biznesowych.

3) Rynek energii oraz sieci gotowe na 2030 r.

Niedawna rewizja modelu rynku energii w UE była prowadzona pod presją kryzysu energetycznego, podczas którego kraje członkowskie zdecydowały się na bardzo duże wsparcie odbiorców. Kryzys energetyczny, który kiedyś może powrócić, unaoczniał liczne dysfunkcje kształtu europejskiego rynku energii, które pozwalają na czerpanie nieuzasadnionych korzyści wytwórcom, jednocześnie narażając odbiorców na gwałtowny wzrost kosztów energii. Obecny kształt rynku nie jest w pełni dostosowany do wyzwań związanych z neutralnym klimatycznie systemem energetycznym przyszłości.

Bez wątplenia dotychczasowy rynek energii w UE ma swoje zasługi: przyniósł znaczne korzyści konsumentom, ułatwiając handel transgraniczny, integrując rynki i wprowadzając nowe nisko i zero

emisyjne inwestycje. Konieczne są jednak dostosowania, aby rynek pozwalał z jednej strony korzystać odbiorcom z rozwoju źródeł odnawialnych, a jednocześnie zapewniał inwestorom stabilne, długoterminowe ramy regulacyjne – co obecnie dla niektórych technologii i rozwiązań jest wyzwaniem. Zależne od pogody OZE zdominują wytwarzanie energii elektrycznej w UE do 2030 r., osiągając ponad 60% produkcji, a zatem jednym z głównych wyzwań przyszłego systemu elektroenergetycznego będzie elastyczność, zapewnienie wystarczających mocy w systemie i dookreślenie roli jednostek sterowalnych.

Istotne będą:

- **Sygnaty lokalizacyjne**
Nowa Komisja powinna dążyć do wzmocnienia sygnałów lokalizacyjnych, które pozwoliłyby na efektywny dobór źródeł wytwórczych na konkretnych obszarach oraz znacznie lepsze wykorzystanie sieci bez przekraczania granic jej bezpiecznego działania i optymalną lokalizację nowych dużych odbiorców (np. elektrolizerów). Istnieje kilka modeli wdrażania sygnałów lokalizacyjnych, czy to poprzez podział stref cenowych, model węzłowy czy metodologie taryfowe. Komisja powinna przeprowadzić dogłębną ocenę wpływu, aby znaleźć najlepszy sposób zachęcania do ustalania cen lokalizacyjnych w UE. Rynek, na którym cena jest określana w konkretnej lokalizacji systemu, w oparciu nie tylko o koszt produkcji, ale także o koszt dostarczenia energii elektrycznej do klienta, jest bardziej wydajny i zachęcałby do wdrażania czystych i elastycznych zasobów w wymaganym czasie i miejscu, biorąc pod uwagę ograniczenia sieci. Łatwiejsza i tańsza będzie integracja źródeł odnawialnych i instalacji magazynowych, które zapewnią tak potrzebną elastyczność. Ceny lokalizacyjne pozwoliłyby zaoszczędzić pieniądze europejskich konsumentów wydane na infrastrukturę, która nie będzie potrzebna w rozproszonym systemie energetycznym.
- **Uznanie mocy jako istotnego elementu systemu energetycznego**
Przy szybkim rozwoju źródeł odnawialnych, będzie następował spadek mocy dyspozycyjnych, krytycznych z punktu bilansowania systemu. Nowa Komisja powinna uznać wielotowarowy charakter nowoczesnego systemu elektroenergetycznego, dostosowując go do nowych realiów rynkowych i klimatycznych. Założenia rynku wyłącznie energii, przyjęte trzy dekady temu, nie są już aktualne na rynku zdominowanym przez szybki rozwój OZE pracujących w trybie nieciągłym. Mechanizmy mocowe będą odgrywały istotną rolę, pozwalając na zapewnienie inwestycji niezbędnych do utrzymania krytycznych mocy, koniecznych do stabilnej pracy i zbilansowania systemu opartego w głównym stopniu na OZE. W związku z tym procedura zatwierdzania mechanizmów mocowych powinna być uproszczona, a KE powinna wydać szczegółowe wytyczne ujednolicające ich wdrażanie i stosowanie.
- **Wsparcie elastyczności**
Konieczny jest szybki rozwój rynków elastyczności, które powinny uzupełniać rynek energii i mocy oraz być uznawane za istotne elementy nowoczesnej konstrukcji rynkowej. Powinny być traktowane jako mechanizm komplementarny i zapewniać wykorzystanie istniejących zasobów poprzez odpowiednie dostosowanie do nowych warunków działania systemu. KE powinna wspierać państwa członkowskie we wdrażaniu mechanizmów elastyczności, również poprzez zapewnienie skutecznej procedury pomocy publicznej.
- **Lepsza koordynacja na poziomie UE**
Należy zapewnić odpowiednią koordynację między krajami UE, aby uniknąć nadmiernych różnic we wsparciu rynków mocy i rynków elastyczności w poszczególnych państwach członkowskich. Procedury ich zatwierdzania powinny pozostawić państwom członkowskim możliwość reagowania i stosowania krajowych rozwiązań, o ile wpisują się w cele UE, ale nie powinny być zbyt uciążliwe i czasochłonne, aby zapewnić krajom możliwość wprowadzenia elastycznych rozwiązań, kiedy pojawią się problemy z zapewnieniem wystarczalności.
- **Wsparcie budowy i modernizacji sieci**
Rozwój sieci jest niezbędny do osiągnięcia dekarbonizacji europejskiego systemu energetycznego i stanowi podstawę udanej transformacji energetycznej. Nowa Komisja powinna położyć duży

nacisk na przyspieszenie wdrażania i modernizacji sieci poprzez zachęcanie do ich budowy, rewizje procedur administracyjnych w państwach członkowskich i ułatwianie finansowania. Istotne jest optymalne wykorzystywanie istniejących zasobów i sprawne zarządzanie majątkiem sieciowym. Ważne będzie też wsparcie sygnałów lokalizacyjnych, które jak piszemy wyżej mogą poprawić efektywność rozbudowy infrastruktury sieciowej.

- **Współpraca operatorów przy rozwoju i planowaniu sieci**
Istnieje potrzeba ścisłej współpracy OSP i OSD oraz stymulowania ściślejszej współpracy między operatorami, szczególnie w zakresie planowania sieci, aby umożliwić im koordynację prac dla różnych nośników energii, w tym potencjału magazynowania energii. Warto też podjąć prace nad ogólnoeuropejskimi rozwiązaniami w zakresie wydawania pozwoleń poprzez zapewnienie pomocy technicznej dla władz i lepsze zaangażowanie zainteresowanych stron i społeczności lokalnych. Kluczowym aspektem będzie również cyfryzacja sieci oraz odpowiednia rewizja zasad przejrzystości i taryf sieciowych. Terminowy rozwój sieci będzie kluczem do przyspieszenia transformacji energetycznej w Europie.
- **Zintegrowane planowanie infrastruktury przesyłowej w UE, uwzględniające cel neutralności klimatycznej**
Dotychczasowe planowanie infrastruktury energetycznej i przesyłowej w UE nie uwzględnia w pełni celu neutralności klimatycznej w UE w 2050 r. Grozi to powstaniem aktywów osieroconych i generowaniem nieuzasadnionych, znacznych kosztów dla obywateli. Planowanie powinno być holistyczne i obejmować różne nośniki energii (energię elektryczną, gaz, wodór, CO₂), aby wykorzystać korzyści płynące z integracji systemu energetycznego. Ważnym aspektem w tym zakresie jest skoordynowane planowanie energetycznych sieci lądowych i morskich. 10-letni horyzont czasowy, zawarty w TYNDP, nie jest wystarczający. Wymagana jest perspektywa długoterminowa, tj. do 2050 roku, która będzie uwzględniała horyzonty inwestycyjne i wieloletnie planowanie.

4) **Ochrona najbardziej narażonych obywateli poprzez dobrze zaprojektowane i wdrożone mechanizmy Społecznego Funduszu Klimatycznego i Funduszu Sprawiedliwej Transformacji**

W nadchodzących latach UE wejdzie w erę przyspieszonej transformacji energetycznej, która wpłynie nie tylko na sektory przemysłowe, ale także na dużą część społeczeństwa. Społeczny wymiar polityki klimatycznej będzie coraz ważniejszy, a interakcja będzie się odbywać poprzez ceny energii, miejsca pracy (szczególnie w regionach węglowych) oraz zachęcanie do zmiany – co będzie budziło niepokój – zwłaszcza, gdy nie będzie gotowych alternatywnych i sensownych rozwiązań. Komisja Europejska powinna uznać, że Społeczny Fundusz Klimatyczny (SFK) oraz Fundusz Sprawiedliwej Transformacji (FST), to flagowe projekty UE do których wdrażania przykładą się szczególną wagę.

Komisja musi mieć świadomość, że zaniedbania we wdrażaniu oraz brak reakcji na pojawiające się problemy i wzrost społecznych niepokojów związanych z transformacją coraz mocniej pukającą do drzwi obywateli, będzie uderzać w reputację polityki klimatycznej w UE i promieniować na kraje poza UE. Przygotowując nowe Wieloletnie Ramy Finansowe (WRF 2028-2034), Komisja powinna zaproponować alokację odpowiednich środków na SFK i FST na kolejną perspektywę. Finansowanie tych inicjatyw powinno pozostać priorytetem, przy jednoczesnym uwzględnieniu zasad sprawiedliwości i inkluzywności w planach działań na rzecz klimatu.

Co jest niezbędne?

- **Aktywne wsparcie państw członkowskich we wdrażaniu Społecznego Planu Klimatycznego i monitorowanie procesu**
Wprowadzenie ETS2 będzie ważnym kamieniem milowym, ponieważ wprowadzi zasadę "zanieczyszczający płaci" do nowych sektorów, dotychczas nieobjętych tym mechanizmem.

Pomoże to zmniejszyć emisje, ale także może mieć skutki uboczne dla społeczeństw UE, jeśli dystrybucja kosztów nie uwzględni perspektywy obywateli o niskich dochodach. Wpływanie na obywateli wyłącznie poprzez zakazy i sygnały cenowe może okazać się szkodliwe, jeśli nie pojawi się wsparcie techniczne we wdrażaniu oraz właściwa ochrona praw konsumentów. Obywatele nie mogą być wyłącznie pozostawieni działaniu rynku w warunkach wzmożonej presji zmiany. Nowa Komisja powinna ściśle monitorować ten proces. Po pierwsze, rzetelnie ocenić krajowe Społeczne Plany Klimatyczne (SCP), kompleksowo rozpoznając słabe punkty i pomagając dostosować je do konkretnych potrzeb. Po drugie, polepszyć dostęp do danych i modeli, które mogłyby wesprzeć państwa członkowskie w wymianie doświadczeń i we wdrażaniu odpowiednich rozwiązań.

- **Wsparcie regionów w realizacji funduszu sprawiedliwej transformacji**

Równie ważne jest ścisłe monitorowanie postępów i sytuacji w regionach objętych wsparciem w ramach Mechanizmu Sprawiedliwej Transformacji. Ważne jest, aby wszystkie regiony węglowe zostały objęte wsparciem technicznym i finansowym, aby przygotować je do zmiany. Zawsza należy też przygotować plany i wsparcie w następnej perspektywie finansowej tak, aby regiony i władze lokalne miały pewność, że wsparcie unijne jest długoterminowe i efektywne.

5) Zwiększenie finansowania poprzez Fundusz Transformacji Energetycznej

Finansowanie transformacji w UE wymaga połączenia inwestycji prywatnych i publicznych, aby zapowiadane przedsięwzięcia mogły być zrealizowane. Europejski Zielony Ład powinien ewoluować w kierunku programu gospodarczego z silnym komponentem finansowym i przemysłowym.

W przeszłości tak szerokie zmiany w gospodarce i społeczeństwie nie były wdrażane w tak krótkim czasie. Ponadto, globalna konkurencja o nowe technologie i zasoby nigdy nie była tak zacięta. Oznacza to, że tempo i skala transformacji muszą być wspierane przez specjalne mechanizmy finansowe, jeśli UE chce osiągnąć swoje cele.

Tymczasem różnice we wsparciu państwowym dla firm w UE rosną. Obecnie większość wszystkich dotacji państw członkowskich UE jest przyznawanych tylko przez dwa kraje: Niemcy i Francję. Taka sytuacja jest szkodliwa dla równomiernego rozwoju UE i istnieje konieczność zmniejszenia różnic między dotacjami na poziomie państw członkowskich. Szczególnego wsparcia wymagają mniejsze i mniej zamożne kraje, które nie mają znaczących możliwości fiskalnych. Dodatkowo, główni gracze w skali globalnej, tj. Chiny i USA, hojnie wspierają swoje przedsiębiorstwa, co powoduje dodatkowe nierównowagi konkurencyjne i podważa możliwości rozwojowe europejskich firm.

Co jest niezbędne?

- **Specjalny fundusz wsparcia przedsiębiorstw produkujących czyste technologie**

Nowa Komisja powinna zaproponować specjalny fundusz, ukierunkowany na wspieranie mocy produkcyjnych nowych i czystych technologii w UE. Jego konstrukcja może być podobna do instrumentów po pandemii COVID-19, tj. Next Generation EU, ale jego zasady powinny być znacznie bardziej elastyczne, a zakres powinien obejmować nie tylko nakłady inwestycyjne, ale także koszty operacyjne. Fundusz ten powinien odpowiadać na potrzeby związane ze wzrostem europejskich zdolności produkcyjnych, zwłaszcza rozwoju czystych technologii i wyrównywaniem różnic redystrybucyjnych między państwami UE.

- **Wyspecjalizowane wsparcie przez EBI**

Europejski Bank Inwestycyjny powinien wyspecjalizować się w programach ukierunkowanych na najpilniejsze potrzeby systemu energetycznego, aby decyzje dotyczące finansowania były podejmowane sprawnie, a grono potencjalnych odbiorców dobrze zdefiniowane. Proponujemy, aby EBI skupił się w najbliższych latach na dziedzinach, które są niezbędne w najbliższej dekadzie a mianowicie: rozwój sieci i systemów magazynowania energii, jako kluczowe do powodzenia i przyspieszenia transformacji energetycznej do 2030 roku.

6) Zewnętrzny wymiar polityki klimatycznej i energetycznej

Geopolityczny krajobraz energetyczny przechodzi znaczące zmiany, ponieważ świat zмага się z pilną potrzebą przejścia na zrównoważone źródła energii. Priorytety, definicje i wyzwania w UE również się szybko zmieniają. Rola tradycyjnych źródeł energii maleje, podobnie jak maleje rola państw i regionów, w których są one wydobywane i przetwarzane. Na znaczeniu zyskują inne surowce, takie jak kobalt czy lit, a także paliwa lub gazy, takie jak wodór czy amoniak, a ich rola będzie szybko rosła. Trendy te przekształcą globalny krajobraz, a dostosowanie polityk i relacji z partnerami zewnętrznymi jest konieczne, aby wzmocnić pozycję UE na arenie światowej. UE powinna stać się liderem w zakresie rozwiązań dotyczących czystej energii, jednocześnie angażując się w strategiczne sojusze na całym świecie. Takie podejście pozwoli Europie na odgrywanie wpływowej roli w kształtowaniu globalnych polityk klimatycznych i energetycznych oraz pozostać liderem w dziedzinie walki ze zmianami klimatu.

Istotne będzie:

- **Prowadzenie zrównoważonej dyplomacji energetycznej**
Konieczna jest promocja wysiłków klimatycznych w sąsiedztwie i w krajach rozwijających się. Nowa Komisja powinna prowadzić proaktywną, zrównoważoną dyplomację energetyczną i klimatyczną, która wspiera działania na rzecz klimatu, rozwoju OZE i efektywności poprzez sojusze i partnerstwa, tj. Partnerstwo na rzecz Sprawiedliwej Transformacji Energetycznej czy Global Gateway oraz wspiera finansowanie inwestycji ukierunkowanych na zrównoważony rozwój. Takie działania pozwoliłyby też na promowanie europejskich rozwiązań regulacyjnych i przedsiębiorstw zaangażowanych w transformację.
- **Strategiczny, ale również pragmatyczny wymiar rozszerzenia UE**
Rozszerzenie UE będzie miało strategiczny, geopolityczny charakter w kolejnych latach. W przypadku Ukrainy wiąże się bezpośrednio z utrzymaniem bezpieczeństwa w regionie. Wymiar strategiczny nie powinien jednak przysłonić potrzeby pragmatycznych korzyści i wyzwań związanych z rozszerzeniem UE. Kluczowe jest sformułowanie brzegowych warunków. Bezwzględnym warunkiem rozszerzenia UE powinno być przyjęcie systemu handlu emisjami oraz stworzenie jednolitych warunków funkcjonowania przedsiębiorstw energetycznych w nowych krajach UE. Jednocześnie ważne będzie określenie warunków integracji rynków energetycznych. Polska i inne kraje regionu mogą czerpać korzyści z rozbudowy wzajemnych połączeń po zakończeniu wojny. Z drugiej strony kluczowe będzie określenie najważniejszych partnerstw w zakresie np. wykorzystania zielonych gazów, rozwoju OZE, magazynowania gazu, wspólnych rezerw strategicznych.

Najbliższe lata będą czasem dużych przeobrażeń w sektorze energii, dlatego też to, jakie Komisja Europejska wyznaczy priorytety na nową kadencję do 2029 r., będzie zależało w dużej mierze od kierunku rozwoju europejskiego systemu energetycznego. W naszych rekomendacjach staraliśmy się umieścić szerokie spektrum spojrzenia na prowadzenie odpowiednich polityk w dziedzinie energii i klimatu, tak aby transformacja energetyczna była skuteczna, ekonomicznie uzasadniona i społecznie sprawiedliwa. Chcielibyśmy, aby ta publikacja była głosem w debacie na temat strategicznych kierunków, które nowa Komisja powinna wyznaczyć, tak aby skutecznie wdrażać dotychczas przyjęte regulacje, ale też aby oddziaływać na nowo pojawiające się wyzwania i odpowiedzialnie nawigować kontynent w kierunku osiągnięcia neutralności klimatycznej.

Autorzy: Maciej Jakubik, dr Joanna Pandera – Forum Energii

Data publikacji: 12 kwietnia 2024